

Szerkesztőség és kiadó-hivatal:

Budapest, V. ker. főút 80. sz.
II. emelet, 18. ajtó,hová az előfizetési pénzek,
kéziratok és főszozlamlások
küldendők.Bérmmentlen levelek el nem
fogadtnak.

Kéziratok vissza nem küldetnek.

SZOMBATI UJSÁG.

ZSIDÓ VALLÁSI, KÖZSÉGI, TÁRSADALMI ÉS KÖZMÜVELŐDÉSI

HETILAP.

Előfizetési díj:

Egy évre 6 frt
Fél évre 3 „
Negyedévre 1 „ 60 kr.
Egyes szám 12 „

Hirdetési díj:

Egy kéthasábos petsor 10 kr
Többszörös hirdetésnél 7 „
Nyilttér sorja 20 „
Bélyegdíj 30 „
minden beigtatás után.Felelős szerkesztő: **Zsengeri Samu.**

Megjelenik hetenként egyszer.

Társszerkesztő: **Grosz Viktor.**

Tartalom: A köztisztviselők minősítése. — Deák Ferencz emlékezete. N. E.-től. — A londoni meeting. — Tárca: A trienti zsidó. Grosz Vikortól. — A tolerancia és a humanitás fogalmáról. Dr. Rosenberg Sándortól. — Az Earl of Shaftesbury beszéde a londoni meetingen. N. E.-től. — Történelmi adatok. — Iskola és nevelés: A hitoktatás a zsidó iskolákban. Schlesinger Lipóttól. — Levelezés. Ohev Sálomtól. — Mária Theresia és a zsidók. — Különfélék. — Szerkesztői posta.

A köztisztviselők minősítése.

Ugy látszik a miniszerelnök maga is megsokalta már a corruptiót s az illiberalismust, mely nálunk a hivatalok betöltésénél divik; arra mutat legalább azon körülmény, hogy a hivatalra való kvalifikációt törvény által akarja megállapíttatni. Szép dolog biz az s mi zsidók, kik eddig a legjobb kvalifikáció mellett sem igen juthattunk tanári és birói hivatalba, legjobban örülhetnénk neki, ha nem tudnók, hogy a törvény rendesen arra való, hogy — áthágják.

Nem vagyunk annyira elfogultak, hogy a zsidóknak hivatalba való helyezését csupán a paritás kedvéért kívánók; mert szerintünk a kvalifikálatlan zsidó ép úgy hátrányára volna az illető hivatalnak, mint a hasonló minősítésű nem-zsidó. De kívánjuk a polgári egyenjogúság elvénél fogva, hogy a kvalifikáltabb competens, ha zsidó is, gyengébb versenytársa fölött előnyben részesüljön.

Az eddigi tapasztalatok azonban azt mutatják, hogy a zsidó, lett-légyen az bármily nagy tehetségű, vagy csak nagy nehezen, de a legtöbb esetben egyáltalában nem tudott tanári vagy birói hivatalt kapni.

Ezen állításunk nem szorul ugyan bizonyításra, de azért mégis hozunk föl néhány példát, melyek a napnál világosabban mutatják, hogy a zsidó számára nincs a nevezett hivatalokban hely.

Az utóbbi évtizedben a tudomány terén néhány fiatal ember különösen kivált, s e néhány jó nagy része zsidó. Hazánk egyik legjelesebb nyelvésze, Simonyi Zsigmond, zsidó; egyik legkiválóbb paedagogusunk, Kármán Mór, zsidó; egyik legalaposabb történésszünk, Marczali Henrik, zsidó. Zsidók továbbá Bánóczi József, a hirneves aestheticus és irodalomtörténész, Alexander Bernát, a jeles bölcsész s Goldzieher Ignác, a jó nevű orientalista.

S hányan működnek ezek közül ott, a hol tehetségeiket leginkább érvényesíthetnék, az egyetemen? Egytől egyig mind, de csak mint magán- vagy ingyenes tanárok, kivéven az egy Simonyit, ki már több év óta egy rendszeresített tanári állomáson

mint helyettes tanár működik, tehát oly hivatalban, melyet minden nap meg lehet szüntetni.

Sokan azt állítják, hogy a budapesti egyetem katolikus jellegű, s azért nem nevezhetnek ki oda zsidót; hogy mennyiben igazolt az intézet confessionalis jellege, azt mi nem kutatjuk. De ha csakugyan az, hogyan került oda az a sok protestans? Hisz a bölcsészeti, jogi és orvosi kar tanárainak jó része az; zsidó azonban egyetlenegy sincs.

Mily sokkal liberalisabbak e tekintetben az osztrákok; Bécsben, a legrégebb egyetemek egyikén, nemcsak tanárrá, de dékánná is teszik a zsidót, pedig nekik concordatumok is volt, és nekünk magyaroknak nem.

A különben liberalis és tolerans magyar nemzet még nem tudta magát a középkori előítéletek alól végkép emancipálni. Egyik tehetséget a másik után eltesznek láb alól, nehogy kénytelenek legyenek zsidót kinevezni. Az egyiket titkárságra nevezik vagy neveztetik ki — a zsidó községhez, a másik pedig egy szép reggelen arra ébred, hogy a mintagymnasium tanára, a harmadikat meg addig tartóztatják a helyettes-tanári állomáson, míg csak némileg hozzáfogható emberre szert tehetnek, — ha tanítványa lesz is.

De nemcsak az egyetemi tanszékek betöltésénél járnak így el, megtörténik az a középtanodai tanári állomások betöltésénél is. A közoktatási ministerium tanárképző intézetet állit, hogy jeles és gyakorolt tanárjelöltekre szert tehessen. A tehetséges, hazafias szellemű zsidó ifjú rászánja magát a tanári pályára azon hiszében, hogy tehetségeit a haza szolgálatában fogja érvényesíthetni s mire elvégezte tanulmányait azt veszi észre, hogy a tanári és tudori diploma mellé még egyet kell megszereznie, — az elemi iskolákra való képesítést, — hogy annyi fáradság s nélkülözés után valamelyik falusi zsidó iskolában megpihenhessen.

A köztisztviselői minősítés törvénye aligha fog e miserianak véget vetni; hisz volt erre már régóta törvény s pedig oly törvény, melyet az egész civilizált emberiség magáénak vall; ez pedig elég világosan mondja: „Szeresd felebarátodat mint tenmagadat!”

Tehát nem törvény kell nekünk ez állapot megszüntetésére, hanem — mint a hires német költő mondja — több világosság.

Deák Ferencz emlékezete.

(Vége.)

Nem tehetjük, hogy Deák Ferencz és Hertelendy Károly Zalamegye követeinek az országgyűlésen a zsidó ügy iránti történekről tett jelentését ne közöljük, a melyre már a tudománynak és különösen a magyar zsidók történetének oly korán elhalt első és legnagyobb magyar rabbi, Löw Lipót figyelmeztetett. (Történelmi és vallástudományi értekezések, Szeged 1861, 9. l. kör.) „Az izraelitáknak elnyomott polgári helyzetét is figyelembe vették a KK. és RR., s minthogy az igazsággal ellenkezőnek tartották azt, hogy egy olyan néposztály, mely a közállománynak legkevesebb polgári kedvezéseivel él, annak terheiből minden polgár között legtöbbit viseljen, a törvényes adózásokon felül türelmi adónak neve alatt, egy a törvény előtt ismeretlen, súlyos és önkényes adóval is terheltessék, minthogy továbbá károsnak vélték a hazára nézve, hogy ezen néposztály polgári tekintetben egészen elhanyagoltassék, feliratot készítettek, melyben a jelen állapot méltányosságát kiemelve, azon törvényes és politikai okokat, melyek ennek jobbra változtatását tanácsolják, bőven kifejtették, s törvény által kívánták kimondani, hogy a türelmiadó eltöröltetik s az izraeliták az ország egyéb nem-nemes lakosai által gyakorlott minden polgári jogokban, a magyar korona alatt mindenütt egyiránt részesítettnek. Teljes mértékben elismerték a főrendek a felírásba foglalt okoknak és nézeteknek fontosságát; de a törvényjavaslatot egész kiterjedésében el nem fogadták, hanem lépcsőnkénti kifejlődést eszközölő módok gyanánt javasolták azt, hogy a türelmiadó eltöröltessék, az izraeliták jövőben az ország minden városában s vidékében szabadon lakhassanak, mesterségi czehekre, kalmári társaságokba felvétethessenek, s nemcsak jobbágytelkeket, hanem minden királyi vagy kiváltságos városokban polgári fundusokat is szerezhessenek. A KK. és RR. addig is, míg a polgárosítás eszméje a jövő idők körülményeinek kifejlődésével teljesen eszközöltethetik, a főrendek által javasoltakat is hasznos előlépésnek tekintvén, azokat elfogadták, s a fölírás ily értelemben föl is terjesztetett. De a kir. válasz csak némely részben vala kedvező, sőt némely pontokat oly módosításokkal fogadott el, hogy mi azokban, mint olyanokban, melyek még a jelen állapotot is rosszabbá tennék s a jövőnek ártanának, meg nem egyezhetünk; azon pontokat tehát, melyek a kir. válaszból elfogadhatók valának, s melyek között legérdekesebb az, hogy ezentul az izraeliták a bányavárosokat kivéve, az ország minden vidékein s a kir. városokban is szabadon lakhatnak, törvénybe iktattuk, a többit pedig a jövő törvényhozás gondoskodásának adtuk által, biztosan remélve, hogy idővel kedvezőbb következmények, s az izraeliták polgári s erkölcsi kifejlődése, ki fogják azt lépcsőnként eszközölni, mit most elérni nem lehetett.“ (Követjelentés, 62. l.).

A törvényhozás eredményei nem elégitették ki a zsidó egyenjogóság barátjait, de az elszórt mag termékeny talajra hullott. A jövőben vetett remények teljesültek és ezt egy férfinak köszönjük, a kinek áldott nevét mindig említenünk kell, valahányszor szó van a zsidó-emancipációról. 1840-ben indította meg Eötvös József báró Szalay László barátjával a „Budapesti Szemlé“-t. A közönség részvétlensége miatt a vállalat nem igen boldogult és két kötetnél több nem jelenhetett meg. Az egyikben Eötvösnek „A zsidók emancipációjáról“ szóló értekezése folytattatik. Eötvös szavai nagy hatást gyakoroltak a nemzetre, de még sokkal nagyobbat a magyar zsidóságra. A zsidók érdeklődése a haza ügyei iránt szemlátómást öregbedett, a hatás mutatkozott minden téren a zsidók keresetmódjában épen úgy mint az iskolában és zsinagógában, a magyarosodás pedig napról-napra haladt. Eötvös többé nem ejtette el az emancipáció ügyét. Az 1843/44-iki országgyűlés hangulata nem kedvezett a zsidóknak. Csak

13 megye pártolá az egyenjogositást; „a nép. mely egy kis más vallásu kisebbség ellenében kiváltságokkal bir, ezen arisztokratikus állását nem szívesen hagyja el“, így magyarázta Eötvös a hangulat változását, és ezentul megragadt minden alkalmat, hogy a czél elérését előmozdítsa. „A falu jegyzőjé“-ben (1845), melyben a megyei igazgatás rendszerének gyöngéit egy megható eseményláncolatban vezeti az olvasó szeme elébe és a közélet hibáit az igazság kiméletlenségével noha több helyt túlzásba átsapva felleplezi, a zsidók állapotát is szemügyre veszi. „Az emancipáció, tagadni nem lehet, hazánkban nagy lépéseket tesz. A zsidók, — mert magukat egyenesen nem emancipálhatják — lassanként mindentéle kötelezvények által a keresztyéneket kezdik emancipálni, s ez mint tudva van, eredményre nézve egyre megy. A zsidóság hazánkban e pillanatban oly hegyhez hasonló, melynek alja még sötét homályban áll, de melynek aranyozott csucására nézve a nap már feljött . . .“ (legújabb kiadás II. k. 174. l.) „Nyájas emlékek! hisz ő zsidó volt; ez élet-története. Születve, hogy családja nyomoruságát oszsa, anyja ápoló karjai között feltartva, hogy már zsenge gyermekkorában a világ igazságtalanságával megismerkedjék, elhagyva szülői házát, hogy szabadság helyett egész elhagyottságát érezze, küzködve mindennapi kenyeréért, nem becsületes munkával, mert hisz attól a zsidó eltiltatott, de fortélylyal és csalfasággal, földön csuszva, mint a hernyó, melyet az átmenő gondatlanul eltapos, gyűlöltetve, üldöztetve, — ez az, mit a zsidó multjában talál, ez az, miről e rab emlékei szóltak. Boldog a gyermekkor! ha férfi, ha élete minden céljait elérte, diadala legszebb pillanatában vágyódva tekint vissza ártatlan játékaira s szívesen felcserélné bajait a vegyületlen örömekért, melyeket akkor élvezett; de a zsidó mit talál, ha e korára emlékeznek? — megvetést, mely már első gyermekörömeit elkészeríti. Midőn önlábain először megy keresztül faluja utczáján, a gyermekcsapat csufozva fut utána. A harcz, melyet egész életén át, ő. az egyes, a sokasággal küzdeni fog, ott kezdődik élete küzöbén, a gúny s megvetés elkészeríti élete kelyhét első cseppeiben. Szeretni fog ő is, de kiért életét adná, azt megvetve látja mindenki által, — kit trónra emelne ifju lelkesedésében, azzal nem oszthat meg mást, mint saját gyalázatát, a gyalázatot, melyet nem érdemelt, s melytől ép azért nem szabadulhat; a gyalázatot, melyet őseitől öröklött, a melyet gyermekeire hagyand; a gyalázatot, mely szörnyü átokként egész faja fölött kimondatott, s melytől őt semmi erény, semmi nagy tett fel nem mentheti.

S mi bámuljuk, ha a zsidó megromlott, ha azon magasabb érzelmeket, melyek az emberi természetet nemesítik, e népnél ritkábban találjuk?! Engedtünk-e neki tért, hol e nemesebb érzelmeket használja? e haza gyermekének ismerte-e őt, hogy tőle szeretetet kívánhatna? mi felebarátilag bántunk-e avval, kit most önösséggel vádolunk? Vegyük el az erénynek minden földi jutalmát, rendezzük el társaságunkat úgy, hogy jó tetteink után se honfitársainknak tiszteletére, se nevünk dicsőségére számot ne tarthassunk, s ugyan hány fog még haladni az erénynek ösvényén?! Ez a helyzet, melybe a zsidó e müvelt század közepett legalább honunkban állittatott. A mi ennyi elnyomás után lelkében nemes érzelmekből még megmarad, csak az égő gyűlölésben mutatkozhatik, melyet irántunk érez.“ (II. k. 314. l. kör.) Hogy nemes érzéseink mai napság nem gyűlöletben, hanem szeretetben nyilvánulnak, valljuk meg őszintén, e két férfinak, Deák és Eötvösnek köszönjük. A Kónyitól összegyűjtött beszédek 1847-ig terjednek. Hogy Deák fellépésének hatását és következményeit kellőleg méltathassuk, szükségesnek láttuk a zsidó emancipáció történetét 1847-ig nagy vonásokban rajzolni.

A Duna mentében ott fog állani Deák Ferencz emlékszobra. Szemben a magyar király palotájával, kinek kegyelme emberi és polgári jogokkal megajándékozott bennünket, — s Eötvös József szobra mellett, a kinek ez ajándékot köszönjük. A Duna partján. Nagy panaszunk

van ellened hatalmas folyam, súlyos váddal illetünk. Hul-
lámaidnak a nyugat miveltségét és emberiségét kellene
keletre vinniök és ime a kelet barbárságát és türelmetlen-
ségét hordják nyugatra. Széchenyi, Eötvös és Deák Fe-
rencz emlékei tükröződnek majd kék habjaidban, s vidd
magaddal szellemüket is keletre és nyugatra! Azon szava-
kat intézzük hozzá, melyeket Castelar Emil a spanyol
kortes 1869. april 12-iki ülésében a vallásszabadságról tar-
tott hatalmas beszédében Munterola füleibe harsogtatott
(C. E. beszédei, ford. Szathmáry Gy. 26. l.): „Segitsen meg-
alapítani az isten köztársaságát, melyben isten menedék-
joga tiszteletben tartatik, mely a gondolatnak és lelkiismer-
etnek oltalmat és szabadságot nyújt.“ N. E.

A londoni Meeting.

Az oroszországi zsidóüldözések ellen a londoni Lord
Mayor által egybehívott nagy meeting tegnap tartatott
meg a Mansion-House nagy termében. Az óriási csarnok
zsufolva volt hallgatókkal, kik közt London színe-java ott
volt. Az elnöki széket a Lord Mayor foglalta el. Mellette
Manning érsek, Burdett báróné, Farrar londoni püspök s
számos angol pap ült. Táviratok és levelek érkeztek az
összes angol püspököktől, számos kiváló paptól, továbbá
Tennysontól, Lord Roseberrytől stb. A gyűlés lefolyása a
következő volt:

Lord Shaftesbury, ki a határozati javaslatot előter-
jesztette, különösen kiemelte, hogy az angol mozgalom
egyáltalában nem irányul politikára, mint ezt orosz oldalról
egészen alaptalanul állítják, hanem az csak a humanitást
tartja szem előtt; hogy csupán erkölcsi befolyást óhajt
gyakorolni Oroszországra és a gyülekezetet nem lengi át
az oroszok iránti gyűlölet. Viharos tetszés zaja töltötte be
a termet, mikor Shaftesbury kijelentette, hogy a mint
Anglia nem gyűlöli Oroszországot, ép úgy nem átallja sze-
mére vetni a hatalmas czárnak, hogy azok a kegyet-
lenségek, melyeket népe a zsidókon elköve-
tett, Oroszországot meggyalázzák, meg-
becstelenítik. *)

A londoni püspök támogatta a javaslatot, miközben
hangsúlyozta, hogy minden keresztény pap érzi a szégyent,
s minden angol mayornak hasonló meetinget kellene ren-
deznie.

Manning bibornok egy második határozati javaslatot
terjesztett elé. Azt állította, hogy soha egész életében több
meggyőződéssel nem szólott föl és soha életében nem érzett
bensőbbben, mint a szönyegen levő ügy mellett. Ő is vissza-
utasít minden politikai motivumot vagy kívánságot, mely
az Oroszország belügyeibe való avatkozást célozza. Egye-
dül a humanitás vezérli őt is, mint minden jelenlevőt, s
minthogy a humanitás mindenütt egy és
ugyanaz, nem képes megérteni a németor-
szági antiszemita mozgalmakat sem és el-
ítéli ezeket ép úgy, mint az oroszországi
gyalázatos tetteket, melyek talán csak a
németországi antiszemita mozgalmak kö-
vetkezményei. Manning ezután bebizonyítja mind-
azoknak az állításoknak valótlanágát, melyeket orosz
oldalról a zsidók ellen felhoznak, s nagy szenzációt kel-
tett, mikor kijelentette, hogy kész hivatalos orosz okmá-
nyokat bizonyítani, hogy az orosz hatóságok nem-
csak nem sajnálkoztak a gyalázatos tettek
fölött, hanem azokat egyenesen előmozdi-
tani igyekeztek. Felolvasta és szakaszonként magya-
rázta Ignatiev grófnak 1881. augusztus havában kiadott
rendeletét, mely nem a zsidóáldozatokat, hanem a kereszt-
ényeket sajnálta s oly rendszabályokat ígért, melyekkel a
zsidókat még inkább elnyomhassák. Oroszország, folytatá

a bibornok, zsidóit vádolja; adjon nekik egyenlő
jogokat, a mint a civilizált országok adtak,
akkor aztán olyanok lesznek, mint az angol,
meg a franczia zsidók. Megható szavakkal fejte-
gette, hogy a mivelte világ mekkora hálával
tartozik a zsidóknak, s hogy kötelessége a czárnak
megszüntetni a kegyetlenségeket.

Farrar kanonok, egyike a legnépszerűbb anglikán
papoknak, liberális férfiú és Gladstonnak testi-lelki ba-
rátja, szintén azt bizonyítgatta, hogy mennyire igaztalan
az oroszoknak az az állítása, hogy a mozgalom csak el-
akarja idegeníteni Angliát Oroszországtól. Anglia szabad
és kell a kegyetlenségek ellen tiltakoznia. Megtette ezt a
bulgárokért és más nemzetekért is, miért ne tenné
meg hát a zsidókért, kiknek a kereszténység
legdrágább kincseit köszönheti.

A meetingnek egész lefolyása s a szónokok érvelései
azt mutatják, hogy Angliában kárhoztatják az orosz kor-
mány eljárását, melyet a zsidóüldözéssel szemben követett,
s hogy az orosz kegyetlenségeket az egész világ kereszt-
ténységére meggyaláznak tartják.

TÁRCZA.

A trienti zsidó.

Grosz Viktortól.

(Vége.)

Mindent feldöntött, mi utját állta, a térdepelők testein
rohant a folyosón keresztül a kápolnába. Az atya megta-
lálta fiát.

De, nagy isten, milyen állapotban!

A szegény kis Benjamin azon oltár előtt, melyen sz.
Simonino hullájának maradványai voltak, arczával a föld
felé, kezei keresztbe kötözve, mozdulatlanul feküdt, mintha
meg lett volna halva.

Azt hitte volna az ember, hogy a gyermeket az atya
utáni bánkódás és az eltűrt gyötrelmek megölték, ha a
halk nyöszörgés vagy néha fájdalmas sikoltás, mi legin-
kább akkor hallatszott, midőn a fanatikus asszonyok
egyike — a jelenlevők mind azok sorába tartoztak — a
szegény gyermek kezét-lábát megvesszőzték — az ellen-
kezőről nem tanuskodnak. Ily kebellázító pillanat vissza-
adta a már csaknem minden erejéből kimerült atyának
ruganyosságát, mint a kölykeit védő anyaoroszlány rohant
fiára; még övén csüngött a kés, mely nélkül egy zsidónak
sem volt szabad nyilvános helyen megjelenni. A fényes
acél rögtön villogott a kezében és még mielőtt a zsidónak
e határtalan bátorsága okozta álmélkodásból, a jelenlevők
fölocsdutak volna, a köteléket, melyek a szegény gyerme-
ket összenyűgözték, mint a czérnaszálat oly könnyen föl-
vágta, kedves fiát kezére kapta és már el is hagyta a
templomot.

Midőn a szegény ember az üde levegő első hullámza-
tát érzé, egy perczig megállapodott, mert szüksége volt a
pihenésre, de menekvésének tervén is gondolkozni kellett.

Azonban nagyon is hamar üzöbe vették a templomból
utánarohanó asszonyok. Talán sikerül is menekvése, ha
ereje ennyi fáradtság és gyötrellem nyomasztó sulya által,
végkép el nem hagyja, azonkívül a karján levő gyermek
is, mely inkább halottnak látszott, nem akadályozta volna.

Elérték, körülfogták, taszigálták, ütötték-verték min-
denféle eszközzel, mit női kezek csak emelni birtak. Ha
sikerült is neki üldözői során utat törni, de ismét töb-
ben csatlakoztak a lármázó tömeghez. Egyszerre száz
torok kiáltotta: „Verjétek agyon az utálatos zsidót, ő meg-
szentségtelenítette isten templomát, sz. Simonino oltárát
megfertőztette, verjétek agyon a vénet magzatával együtt.“

Ekkor egy iszonyu csapás, melyet Salamon fejére
mértek, földre terítette mint a lefűrészelt fatörzst, de volt

*) Shaftesbury beszédét érdekességénél fogva lentebb egész terjedel-
mében közöljük. Szerk.

annyi lélekjelenléte, hogy testével kedves fiát védelmezte, kit még mindig átkarolva tartott, a lármázók között fölismerte azon utálatos vén asszony rikácsoló hangját, ki már midőn a városba érkeztek eléggé mutatta gyűlöletét, ez a kedvező alkalmat fölhasználta, t. i. azon pillanatot, midőn Salamon üzlettársaival egy perczre az üzérkedésbe annyira elmélyedt, hogy fiát szeme elől téveszte; az öreg asszony a kis gyermeket ekkor magához csalta és megszőkött véle. „Igen, igen,“ mondá e vén asszony „üssétek csak agyon ezt a pogányt, kinek ősei sz. Simonino vértanút keresztre feszítették, valamint magát az üdvözítőt; ő azok egyikének utóda, kiket 300 évvel ezelőtt ugyanezen a helyen elégettek. De a gyermeket ragadjátok ki karjaiból; ő a szent vértanu előtt imádkozott, megkell tehát keresztelni; sz. Simonino akarja ezt.“

„Igen, megkell keresztelni, megkell keresztelni,“ kiálta a tömeg, „hamar hívjatok egy papot, így akarja a sz. vértanu.“

„Majd magam teszem ezt,“ károgta az utálatos vén banya, „ha pap nincs a kéznél; akkor így is jó; hozzatok csak vizet!“

Néhányan azonnal a folyóhoz szaladtak, míg mások azon erőlködtek, hogy a makacsul ellentálló Salamontól a gyermeket kiragadják.

„Nem, nem,“ kiálta ez halálra ijedten, „ne kereszteljétek meg! Oh, könyörüljeteK egy nyomorult atyán. Benjamin egyetlen gyermekem, boldogult Rachel egyetlen fia. KönyörüljeteK rajtam, szánjateK meg testvéreim!“ „Hallgass zsidó,“ mondá egy most érkezett férfi, „te ezt nem érteK, épen azért, mert a kis férget megszántuk, akarjuk megkeresztelni. Te a pokolba mehetsz; de legalább fiad meglesz mentve.“

„Ne vonakodjál tovább,“ kiálta egy másik, „megkell történni, itt a víz.“ Salamon elszántan védelmezte gyermekét és bármily forrón is szerette ezt, mégis inkább halva látta volna, mintsem fején a keresztelő vizet. Így ébreszt fanatizmus fanatizmust.

Hiába lett volna az atya minden erőlködése, ha egy véletlen eset a jelenetnek más fordulatot nem ad.

A menet megindultával a templomok harangjai megkondultak, s rövid idő múlva a sz. Péter templomnál levők észrevették a közeledő zászlókat, tömjénfüst illata tölté el a levegőt, a vörös selyemmennyezet alatt pedig, melyet négy püspök tartott, a pápai követ bibor-vörös ruhában volt látható az összes papság és megszámlálhatlan néptömeg kíséretében. Ezen ünnepélyes menet a sz. Péter terén vonult keresztül a székesegyházba. A zaj és lárma, mit a szegény zsidó ellenei csaptak, azonnal lecsillapult, minden térd a földet érinté.

De a lothringeni bibornokkövet éles szeme és füle mégis észrevette, hogy itt valami rendkívüli történt. Midőn a templom térre érkezett, egy kis pihenőt tartott, miközben a történetek felől tudakozódék.

A fanatizált vén asszony bátran odaállt az egyház fejedelme elé, térdet hajtva ezeket mondá: „Istennek szent papja, itt a víz, keresztelj meg vele egy zsidó gyermeket, én sz. Simonino vértanuhoz hoztam, kinek magát fölajánlotta, de ez az átkozott zsidó az atyja, erőszakkal hurcolta el az oltártól és teljes erejéből ellenzi a keresztelést; meg kell halnia! Itt a víz, kereszteld meg a gyermeket!“

Az egyházi fejedelem nyájas tekintete mintegy roszszalva pihenteté szemeit az asszony fölhevült arcán, ezután parancsolólag intett kezével és mondá:

BocsássateK el ez embert. Fiát akarata ellen kereszteljem meg? Soha! soha! ezt isten nem akarja. Üdvözítők nem azt mondotta: „KényszerítséteK a gyermekeket hozzám jönni,“ hanem „engedjéteK, hogy a kicsik hozzám jöjjenek és ne tiltsateK meg nekik.“ AdjateK vissza az atyának gyermekét, és talán ha isten akarja, hogy e szavakra valamikor megemlékezik, önként fog az elveszett bárány visszatérni a hú pásztorhoz. Te pedig leányom lépj a

sor közé; buzgóságod nagyon messzire ragadt; talán megfogja bocsájtani az isten e tettetted.

Alázatosan hajolt meg mind a legatus előtt, ekkor jelt adott és a menet harangszó és énekkiséréttel ünnepélyes léptekben tovább vonult.

Salamon is, megtalálta kedves gyermekét karján tartva, térdre borult a tiszt es egyházi férfi előtt, s e helyzetben maradt, míg a menet elvonult. Azután gyorsan fölkelte, és mint egy férfi, ki elhatározta a kedvező alkalmat fölhasználni, gyors léptekkel sietett ki a város kapuján, a nélkül, hogy visszatekintett volna többé. Teljes életén megemlékezett ezen három kínos órára, mit Trient városában töltött, de óvakodott is ezentul Benjamin fiát magával vinni, noha igen nehezére vált őt néhány órára is másokra bizni.

A toleránczia és a humanitás fogalmáról.

(Vége.)

Igy a második József osztrák császár által 1781-ik évben kiadott „pátens“ a toleránczia és nem a humanitás bocsátványa volt. És — fájdalom — már ez is nagyszerű megváltó tüneményként tűnt fel még egy Mendelssohn előtt is! Különben nem csoda: hisz még a mostani felvilágosodott korban is sok országban, sőt édes magyar hazánkban is, az eszményes javak közé, a magasabb műveltség vívmányaihoz soroltatik a toleránczia elve. Oh! minő borzasztó nyomás alatt lehettek azok, kik eképen ítélnék! Vagy másrészt: nagyon is megszokták az egyeduralmat! A toleránczia nem eszményies valami; a toleránczia se több se kevesebb, mint igen korlátolt szűkkeblű jogkedvezmény. Ha tehát toleráncziát a kiváltságolt egyház is ismer; ha, azt mondják, hogy az uralkodó egyház szintén türelmet gyakorolhat más hitűek iránt: szerény véleményem szerint akkor ezalatt csak korlátolt elismerést lehet érteni annak erős öntudatában, hogy az ő vallása fenségesebb és értékesebb, tehát nagyobb létjogosultsággal is bir. Azonban a kiváltságolt egyház nem szokott toleráncziát, még kevésbbé pedig humanitást gyakorolni. Ha továbbá toleráncziáról különvallásu egyének közt van szó, ugy ez szintén csak az idegen vallás-erkölcsi meggyőződésnek részleges elismerését jelenti, miután azon meggyőződésben él, hogy az övé teljes elismerésre tarthat igényt; mint gyakorta még napjainkban is hallani lehet: „Egynehány jó tulajdonnal nem-keresztények is birnak, de a földolgan még sem érnek sokat!“ Vagy pedig egy ilyen magántoleránczia teljes becsülést is fejezhet ki a más hitűek kivételes része iránt, de egyszersmind többi hitfelei kárára; mint pl. Lessingnek a „zsidók“ czimű vigjátékában a báró felkiált: „Oh mily tiszteletreméltók lennének a zsidók, ha mind önhöz hasonlitanának!“ Ez nem humanitás, ez csak priváttársalgásbani toleráncziának nevezhető, melyet azon ember, ki ilyenben részesül, ha intelligens és férfias jellemű visszautasítja és sértésnek veszi. Különben — mint már jeleztük — a toleránczia-fogalom ily használata csak átvitt értelmű; sajátlagos alanya az állam, még pedig azon állam, mely egy kiváltságolt egyházat elismer. Toleránczia, mint fentebb mondottuk, korlátolt jogkedvezmény egy nem szabadalmazott hitfelekezet tagjai iránt.

Most térjünk át a kérdésre: „Mi az emberi cselekvésnek tartalma, belbecse akkor, midőn ez humanitást gyakorol?“ Eme nagy szó „emberiséget“ jelent, az emberek általános meg- és elismerését mint olyanokat, daczára annak, hogy az egyének különböznek egymástól. Ezen szó, humanitás, még jóságot, nyájasságot, emberszeretetet is fejez ki! Ezen elv tehát a jónak föltétlen elismerésére oktat bennünket. Eme jó az idegen hitben nem lehet maga az eltérés, különben az idegen hitre való áttérésnek kellene bekövetkeznie. Ez csak az összes vallások közös eszménye, minden jámborságnak általános emberi lényege lehet, szóval csak az, hogy minden

egy ember máshitű embertársában önmagát, saját legszentebb meggyőződését, saját legmagasztosabb javait észleli. — „Náthán, oh! Náthán,“ — kiált fel Lessing derék szerzetes barátja, — „ön keresztény! Istenemre mondom, valódi keresztény! Jobb keresztény sohasem létezett! És Náthán: „Üdv nekünk“ — felel ő — „mert a mi engem ön előtt kereszténynyé teszen, az önt előttem zsidóvá emelné.“ A benső vallásosság és tiszta erkölcsiség a fő tényszerű az idegen hitben is. Erre a legdrágább gyöngyre irányul azonnal az örömsugárzó tekintet, és habár szokatlan, idegenszerű is annak kerete, úgy mégsem háborgatja ez az őszinte örömet. Így hát, a humanitás nem politikai, hanem tiszta vallásos fogalom, a mennyire minden emberben elismerik isten szellemét; következőleg erkölcsös fogalom is, a mennyiben a máshitűben biznak, hogy ő isteni erejével ép úgy tudja és akarja előmozdítani az erkölcsiséget, mint maga a humanitás alánya.

Mi történik e szerint, midőn humanitást gyakorolunk? Az történik, hogy mi a máshitűeket mint velünk egyenlőket becsüljük azon elismert vallásos lelkeletök folytán, mely szintén jámborság- és erkölcsre törekszik. Az történik továbbá, hogy mi az idegen hitbelit egy isten országának polgára gyanánt tekintjük és mint testvérünket szeretjük őt. — „Az ész-adta igazságokban“ — mondá Mendelssohn — „testvériesen osztozzunk és közösen élvezni akarjuk azokat, mint a nap üdítő verőfényt!“ „A bölcsészet közös hazát, általános vallást ismer!“ És Lessing: „Ha közületek mindegyik az atyától kapta gyűrűjét; úgy higgye mindegyik a saját gyűrűjét a valódinak. Mert bizonyos, hogy ő mind a három fiát szerette, még egyenlően!“ Ez pedig a humanitásnak, a humánus embernek szava, minthogy ő a máshitűeket mint magával egyenjogut becsüli azon bizalomnál fogva, melyet ő a vallási s erkölcsi erejükbe helyez. Humanitás az erkölcsiségben e szerint megfelelne a tökéletes egyenlőségnek az állam jogkörében. A rendszerinti dolog az, hogy a humanitás újból teremti a jogegyenlőséget, aztán újra meg újra tartós ténynyé szilárdítja azt.

E kérdésre pedig: van-e a humanitásnak is határa? bizton mondhatjuk, hogy nincs. Ezen eszme oly határtalan, mint isten szeretete. Mai elmélkedésünk végeredménye pedig röviden a következő: Tolerancia és humanitás a vallásos élet terén bizonyos magaviseletet fejeznek ki máshitűek iránt. Mindketten egyesülést, közösséget akarnak azokkal létesíteni; amaz a jogegyenlőtlenség, emez a jogegyenlőség alapján. A tolerancia alantabb fokra, a humanitás egyenlő társadalmi magaslatra állítja a különböző hitbelieket. Amaz tehát jámbortalan és erkölcsstelen; emez vallásos és erkölcsös. Amaz korlátolt jogkedvezmény és a becsülésnek csekély mértékén alapszik; emez az emberek egyenlősége, még pedig korlátlan egyenjogositását követeli. Amaz a valódi gyűrű birtokában véli magát, mint Lessing mondja, és az idegen hitbelinek csak rossz másolatát tulajdonítja; míg emez mindenkinél az atyától kapott igaz gyűrűt látja.

De fájdalom hogy azt kell mondanom, miszerint: „a legtöbb európai állam és drága szép magyar hazánk is eddig még csak a tolerancia és nem a humanitás állama“, azon őszinte kívánsággal zárom be e cikkkemet: miszerint a nemzetek istene hassa át mindenekelőtt édes hazánk keresztény és zsidó lakosait Lessing és Mendelssohn szellemével, hogy a toleranciának a rendű fogalma mindinkább szűnjék meg és helyébe a humanitás világos gondolata lépjen. Á mi mindenütt, mindenkor és minden emberben a közös jó vala, az után törekedjünk.

Dr. Rosenberg Sándor,
kaposvári főrabbi.

Az Earl of Shaftesbury beszéde a londoni meetingen.

„A Lord Mayor helyesen írta le ezen meeting célját és jellemét. Talán egyetlen és egészen sajátos. Akár van

elődje, akár nincs, azt hiszem, hogy a nemzetek solidaritásának, öregbedett felelősségének és a közvélemény óriási mértékben gyarapodott hatalmának e napjaiban, ha nemis volna elődje, ma kellene behozni. (Halljuk). Igen örülök, hogy az angol nép eljött, hogy ünnepélyesen kimondja, hogy hitében épen úgy erkölcsi, mint anyagi fegyverek vannak, hogy az erkölcsi fegyverek végre is a leghathatósabbak és legtartósabbak s hogy kötelességünk ilyen erkölcsi fegyverekhez folyamodnunk, ha anyagiakkal élni nincs jogunkban vagy hatalmunkban. Tudom majd azt kérdik: mi ezen egész mozgalom célja? Okmányát vagy emlékiratát ha ugyan lesz, eldobják majd vagy a papirkosárba hányják. Ez sorsa lehet az okmányoknak, melyet be fogunk mutatni, de nem lesz sorsa ezen okmány szellemének; ezen szellem élni fog és hatást fog gyakorolni mindazok szívére, a kik érezni és gondolkodni tudnak. Én erősen érzem és mindnyájan azt hiszszük, hogy egy igazságon és emberségen alapuló nagy eszme állhatatosan ismételt nyilatkoztatása hatalmas nyomatékkal bír. Nem láttuk-e a multban az ilyen közvélemény nyilatkozatának óriási befolyását? Még a török szultán is meghajol előtte és a persasáh hatalmának egész nagyságában meghódol. I. Napoleon nem akarta Párisba engedni, hogy a világot ki ne ragadja kezéből. Vajjon nem törődött-e a hatalmas Miklós császár a közvéleménnyel és különösen Angliáéval? Egy meghitt barátomnak Miklós császárral folytatott értekezletéből tudom, hogy a császár mélyen és élénken érezte Anglia közvéleményét és ne reméljük és ne higgyük-e, hogy az, a ki most ül a minden oroszok trónusán, ép úgy fogja érezni a nyilvánosság szavának befolyását, mint elődje? Azt hiszem, hogy úgy van. Azt hiszem, hogy messze túl esik az ő hatalmán, ellentállani neki. Azt hiszem, hogy Hooker Richardnak az isteni törvényről mondott szavaival éljek, hogy a legutolsó is érzi befolyását s a legnagyobb sincs kivéve hatalma alól. Nem szükséges azon események borzasztó, gyilkosság, buja kék, rablás és rombolás jelezte körülményeit részletezni, melyek Oroszországban történtek. A „Times“ és más lapok bemutatták azokat hasábjaikban a világnak. A jelentések megbízhatósága minden felhozható bizonyosságokkal megerősített, különösen pedig azon bölcs, megindító és czáfolhatatlan emlékiratban, melyet a „zsidó bizottság“ nyújtott be. Iszonynyal és undorral követtük a részleteket és most idejöttünk a célból, hogy véleményünknek kifejezést adjunk s esedezünk, hogy a korunkat meggyalázó ezen kegyetlenségeknek véget vessenek. A jelentéseket meghazudtolták, — még pedig hivatalos tekintélyek. Magától értetődik, hogy előrelátható volt, hogy így fog történni; de mindabból, a mit hallottam és láttam, azt következtetem, hogy a vád igazsága oly meggyőző, hogy kétség nem férhet hozzá. Megengedem, hogy túlzás van a dologban, de ha a jelentésnek csak tizedrésze is igaz volna, úgy az is elég, hogy a világ méltatlankodását maga után vonja. De ezen félhivatalos okmányokra, melyek azonban ép oly hivatalosak mint akármí, mi az orosz kormánytól kibocsáttatik, nemcsak tagadások, hanem czáfolati kísérletek is vannak; szerzői gyanúsításokkal is élnek és azt mondják, hogy negédelt philantropia indítja ezen mozgalomban az angol népet, hogy célja a Gladstone-miniszterium békéjét és boldogságát zavarni. (Nevetés).

Képtelenebb állítást ennél soha sem kockáztattak. Tessék megtekinteni az aláírásokat, legnagyobb része azoknak, a kiknek nevét itt találják, nem indítatik a miniszterelnök iránti harag vagy gyűlöletből. Ha az ügy nem volna ily komoly és szomorító, azt mondanám, hogy ezen gyanúsítások gyermekesek és megvetendők. Azok, a kik élnek velük, ismerik és érzik a tényt, azok tudják, hogy ez szabad polgárok szabad gyülekezete (Éljenzés) s hogy azért jöttünk ide, hogy kifejezést adjunk annak, hogy tekintettel vagyunk az emberi nem jogaira. Nem azért találkoztunk e helyen, mert az üldözöttek épen zsidók, az angol részvétet érezne épen úgy buddhisták, mohammedánok és pogányok

íránt. Tudom, hogy sokan mélyen éreznek a zsidó népért, magam is úgy vagyok, de itt egy nagy, egyetemes eszmeérdekében gyűltünk össze. Az angol e földön a szabadságnál semmit sem szeret jobban és azt kívánja, hogy mindenki oly szabad és boldog legyen mint ő maga (Eljenzés). Egy másik vádnak alapját is meg kell világítanunk, mert azt mondják ezen félhivatalos okmányok egyikében, hogy ezen mozgalom Oroszország elleni gyűlöletből származik. Ezt nem hiszem. Azt merem állítani, hogy az angol nép zöme sem gyűlöletet, sem félelmet nem érez az orosz nép irányában (Eljenzés). A mi az én orosz-gyűlöletemet illeti, úgy eszükbe juttatom, hogy midőn a szerencsétlen bolgárokon elkövetett sérelmek ügyében meetinget rendeztek, én foglaltam el az elnöki széket és én hoztam egy határozatot, a melyet nem vontam vissza és a melyet nem is akarok visszavonni most sem. Bátran kimondom, hogy majdnem kívántam volna az oroszokat a Bosphorus partjain látni. Oly távol van az oroszgyűlölet népüktől, hogy azt hiszem, hogy épen az ellenkezőt érzik. Szívesen látom, hogy mély részvét tölti el e királyságot az orosz nép és uralkodó irányában azon szerencsétlenségek közepette, melyek székvárosukat és a császári családot érték. Midőn az utóbbi császár gyilkosok keze alatt hullott el, az egész ország eltelt félelem és iszonynyal, a mit egyhangulag ki is fejezett nemcsak azért, mert a nép megrezsent a szörnyű bűnön, hanem mert eszébe jutott, hogy a mostani császár atyja két millió rab-szolgának volt felszabadítója (Eljenzés). És végre ha a mostani császár elé lépünk, mit kívánunk? Olyasvalamit-e, a mi méltóságán csorbát ejt vagy hatalmát csökkenti? Nem azt kívánjuk-e, hogy igazságot szolgáltatson az ő hű és szenvedő népe egyik nagy osztályának? Csak arra kérjük-e, hogy kegyetlenséget, gyilkosságot, gyalázatot és rablást szüntessen meg? Nem azt kívánjuk-e, hogy a zsidóknak Cyrusa és ne Antiochus Epiphanese legyen? Nem arra kérjük-e, hogy a hatalom legnagyobb és legnemesebb gyakorlatát kezdje, hogy a nehéz terheket feloldja és szabadon bocsássa az elnyomottakat? Ezek céljai és tárgyai meetingünknek, ezért esedezik a mi emlékiratunk, adja a kegyelmes isten, hogy sikerüljön neki megszüntetni ezen bajokat s hogy javára válják a zsidó népnek, a melynek érdekében összegyűltünk. (Hangos eljenzés). Ezen meeting azt véli, hogy azon üldözés és gyalázat, melyet a zsidók az orosz birodalom némely részeiben több hóval ezelőtt szenvedtek, a civilizatiót sértik és mélyen siratandók.“ N. E.

Történelmi adatok.

József togarmi (Togarmi a kozárok ösatyja) királynak válaszólevele.

Rabbi Chászdáinak, a számüzötték fejének, ben Jiczchák ben Ezrának, a spanyolnak, kit szeretünk és tisztelünk.

(Folytatás)

Mi a hetediknek, Kozarnak, gyermekeitől származunk, a kiról az van írva, hogy napjaiban őseim kevesen valának, de a szent, dicsőíttessék! ő erőt s bátorságot adott nekünk, úgy, hogy háborut viseltek sok és náluknál erősebb népekkel, melyeket a mindenható segítségével elűztek, országukat elfoglalván, úgy hogy (e népek) megfutamodtak, ők (a kozárok) pedig üzőbe vették mindaddig, míg a nagy folyón, melynek neve Duna, átszalasztották. Ezek még a mai napság is a Duna mellett laknak, Konstantinápoly közelében. A kozárok pedig országukat foglalták el.

Ezeknek utána több nemzedék mult el, mig köztük a (kozárok közt) király támadt, kinek neve Bulán volt, egy bölcs és istenfélő férfiú, ki teljes szívéből bizott (az urban). Ez a varázslókat és bálványimádókat az országból eltávolította, és (az isten) szárnyainak árnyékában keresett oltalmat. Ennek álmában egy angyal jelent meg, szólván: „Bulán! Az isten engem hozzád küldött, mondván: meg-

hallgattam imádat és könyörgésedet; ime megáldlak s elszaporitlak, királyságotad föntartom minden nemzedéknek végeig és ellenségeidet kezeidbe adom. Kelj föl reggel s imádkozzál az istenhez!“ S ő így tett. Erre másod izben megjelent neki mondván: „Láttam utaidat, megkedveltem cselekvéseidet és tudom, hogy teljes szívből fogsz követni engem; azért adok neked törvényeket, jogot és rendeletet. Ha törvényeimet és rendeleteimet megóvod, én megáldlak és elszaporitlak.“ És ő az angyalnak, a ki hozzá beszélt, ilyen felelt: „Te ó uram! ismered szívemnek gondolatait, megvizsgáltad veséimet, hogy bizalmamat csupán csak te beléd helyezem. De a nép, mely fölött uralkodom, pogány; nem tudhatom, vajjon nékem hitelt fog-e adni? Ha kegyelmet találtam szemeidben, s irgalmad felém fordult, jelenj meg az ő nagy fejedelmüknek, hogy ebben engem segítsen.

A szent, dicsőíttessék ő! kívánata szerint cselekedett, s annak a fejedelemnek álmában megjelent. Midőn ez reggel fölkelte, a királyhoz ment s ezt neki elbeszélte.

A király pedig összehívta nemeseit és szolgálait és egész népét s a történeteket nekik elbeszélte; s a dolog tettségét talált náluk, a (zsidó) hitet elfogadták s az isteni dicsőség szárnyai alá mentek. (Folyt. köv.)

ISKOLA ÉS NEVELÉS.

A hitoktatás a zsidó iskolákban.

Becsés lapjának 2. számában K. ur a zsidó iskolaügyről szólván, a következőket állítja: Az iskola mindent megtesz, a mi tőle telik, a szegény tanító mindent elkövet, hogy az ifjúságban már gyenge korában vallásos-erkölcsös szellemet keltsen. Bocsánatot kérek, hogy ezen állítás általánosságát megczáfolni bátorkodom. Nem szívesen lépek föl ugyan mint vádló, sőt t. szerkesztő ur fölszólítása után is sokáig haboztam még adott szavam beváltásával. De, mint az igazság embere, ki hitfelei üdvét szívében hordja, hosszabb meggondolás után végre mégis elhatároztam magamat az egyszer megpendített ügyet szellőztetni. Magától értetődik, hogy sem egyes iskolákat, sem egyes személyeket megsérteni nem akarok, én csak az alapjában megrendített vallás hanyatlásának okait akarom tapasztalásom és igazság szerént elősorolni s így, kinek nem köpenyege, ne vegye magára.

Nem tagadom, hogy a vallási érzelem fejlesztésére nézve nagyon czélszerűen használjuk az imádkoztatást, a bibliai tanítást és az ünnepeinkre vonatkozó történetek elbeszélését. Azt is megengedem, hogy vannak tanítók, kik ezen vallási gyakorlatokat lelkiismeretesen és a szent üggyhöz illő buzgalommal és lelkesedéssel végzik. Vannak ám olyan iskolák is, még pedig számosan, hol nemcsak az említett vallásgyakorlatok nincsenek napirenden, hanem, hol a gépies héber olvastatáson és néhány száraz bibliai mondat fordítatáson kívül nem igen kezeltek olyféle tananyag, mely a gyermeket történelmi származására emlékezteti és mely szívében vallása iránt való szeretetet és buzgalmat keltene. Történik pedig ez két fontos, természetes oknál fogva. Először azért, mert, fájdalom, igen sok oly tanító van, kik a különféle előirt héber tantárgyakból jeles sikerrel tett képzővizsgának daczára, nem tudják, — hogy a köznép igen drasztikus kifejezésével éljek, — mikép kell retek fölött „ת-בנייה“ mondani; kik a szó szoros értelmében a közönséges héber olvasáson kívül vajmi keveset értenek a héber nyelvből és ha esetleg a képezdében előadott zsidó történelemből valami ráragadt, azt mint pusztas mesét igen, de mint vallási érzelmet keltő eszközt már azért sem tudja fölhasználni, mivel kedves magának sincs fogalma a zsidó-vallásról. Már pedig לֵא שְׁנֵי רַבֵּי הֵינָא מֵנָּה לִי?

Legtávolabbról sincs szándékomban ezen állításommal, — melynek igaz voltát könnyen bebizonyíthatnám, — a n. é. kép. hittanár urakat megsérteni. Hisz igen termé-

szetes, hogy a tanítóképzőbe járó növendékek közt szint-
 ugy megvan osztva a képesség, mint a kicsinyek iskolájá-
 ban. Ami pedig a „jó“ „jeles“ osztályozást illeti, nagyon
 könnyen megeshetik, hogy az illető jelölt esetleg kitűnően
 felelt a vizsgán. Vagy talán oly eset is fordulhat elő, hogy
 a t. hittanár ur a különben derék jelöltet, ki a többi tantár-
 gyakból csakugyan jeles osztályzatot érdemelt, az amugyis
 kevéssé tekintetbe vett héber tantárgyak miatt megbuk-
 tatni, vagy a bizonyítványt 4—5 elégséggel elcsufítani
 nem akarja. Minden halálnak megvan az oka. Ám vesse-
 nek számot a t. urak lelkiismeretökkel, nekünk ahhoz
 semmi közünk. Mi legfőlebb az ezen eljárásukból folyó
 eredmény fölött sopánkodhatunk.

Vallásunk sülyedésének második oka szintén csak az
 iskolában keresendő. Vannak ugyanis köztünk oly tanítók,
 — és ezeknek száma az előbbieket jóval fölülmulja, — kik
 képzettségök és szakismeretöknél fogva kötelességöknek
 megfelelhetnének s a zsidó szellemet a vallás alapján fej-
 lesztetni hivatva volnának. De ezeknek sokkal csekélyebb
 az egész dolog, semhogy ezzel bibelődjenek. Különös érdem-
 nek tartják a világ előtt a bölcsész szerepét játszani. Egyik
 naturalista, másik sophista, harmadik atheista. Gyakran
 hallhatjuk ezen urak véleményét, mely abból áll, hogy a
 tanítónak mindenek fölött jellemesnek kell lennie, tehát
 óvakodnia kell minden képmutatástól, nehogy álnok, kép-
 mutató embereket neveljen. Hogy tehát tettei ne ellenkez-
 zenek szavaival és tekintélyét a gyermekek előtt fenntart-
 hassa, szükségképen nem ismerteti növendékeivel hitval-
 lásunk parancsait s tilalmait és Nagy Frigyes sokszor
 emlegetett szavaival élve, a vallás ügyét egészen a szülőkre
 bizza, hadd üdvözüljön mindenki saját módja szerint. Nem
 csuda tehát, ha némely tanítót vallástalansággal vádolnak,
 míg némelyiket a rabbi „amharecz“ névvel tisztel meg.
 Gondoljuk meg, hogy az egyesnek minden hibája, a mely
 a kérlelhetlen közvélemény ítélőszéke elé kerül, árnyéket
 vet az egész tanítói karra. Ne takargassuk saját hibáinkat
 némely rabbi és az alföldi Melamdimról helyesen körülírt
 és élczes epizódokkal fűszerezett rajzok által. Ne szolgál-
 tassunk fegyvert ellenünk az ellenséges Istóczy-féle handa-
 bandának az által, hogy saját magunk kigunyoljuk hitfe-
 leinket. Hadd segítsenek e bajokon az állami közegek. Mi
 pedig igyekezzünk, hogy szent kötelességünket oly módon
 teljesítsük, hogy a honszeretet fejlesztésével kapcsolatban
 a vallási érzelmet is ápoljuk. De mindenek fölött iparkod-
 junk a zsidó néptanító nevét a szó szoros értelmében azál-
 tal megérdemelni, hogy a héber tudományban épen olyan
 képzettségre tegyünk szert, mint a világi tantárgyakban s
 ez esetben kezeskedem róla, hogy beteljesedik majd a
 proféta jóslata וְגַר רֶאֱבֵר עִם בְּנֵי אֱלֹהִים a farkas a báránnyal örök
 békében fog élni. És ha akad is azután egynémely farkas,
 kit az „urhatnám“ vágya ingerli, hogy a szegény jámbor
 báránnyal felsőbbségét és autoritását éreztesse, igen
 könnyü szerrel fogja a tanító imperiumát megtörhetni, ha
 csak a törvény alapján készített és az iskolaszék által jóvá-
 hagyott tanrendhez alkalmazza magát, feltéve, hogy a far-
 kas támadásai ellen minden irányban felfegyverkezve
 lesz, és az a héber tantárgyakban való Achilles-kardot meg
 nem találhatja.

Ha az eddig elősorolt hibákat fontolóra vesszük,
 azon következtetést vonhatjuk le azokból, hogy sok eset-
 ben nem a családot, hanem magukat a tanítókat terheli a
 vallás hanyatlásának vádja. Hogy kik vannak e baj orvos-
 lására hivatva, azt a t. olvasó megítélésére bízom.

Schlesinger Lipót,
 ipolysági ig. tanító.

LEVELEZÉSEK.

Pápán, 1882. február 5-én.

Tisztelt szerkesztő ur!

Községi életünk, mely még tavaly oly zajos volt, je-
 lenleg már valamivel csendesebb. A két párt között kül-

sőleg helyreállt a béke, a mennyiben nem állnak többé
 nyilvános harczban egymással, de alattomban ép ugy folyik
 a harcz, mint azelőtt s azt hiszszük, hogy e harcznak soha
 sem fog vége szakadni; mert valamint a tűz és víz csak
 egymás vesztére egyesül, ugy a pápai haladó- és orthodox-
 párt csak egymás vesztére egyesülhet.

S Pápán nincsen orthodox és haladó zsidó oly érte-
 lemben, mint ezt szokás érteni. E község, mely valamikor
 „meleoh hachemim veszofrim“ volt, nem az többé. A mi
 embereink csekély kivétellel csak névleg azok, a miknek
 mondják magukat; legnagyobb része azoknak, kik hala-
 dóknak mondják magukat, akármely orth. községnek disz-
 tagjai lehetnének, míg ellenben az orthodoxok jó nagy
 része a berlini reformerekkel vetélkedhetnének vallási
 meggyőződésben.

A dolog illetén állásánál igen föltűnő az, hogy tulaj-
 donképen miért nem fér össze e két párt s mi az egyenet-
 lenségek oka? Ok voltaképpen nincsen, mert akár az
 egyik, akár a másik pártbelieket kérdeznék, egyik sem
 tudna olyat megnevezni; hanem van itt K o r a c h nak egy
 pár utódja, kik machlokah nélkül meg nem élhetnek, ezek
 vetik a békés községi tagok közé a czivódás üszkét s szit-
 ják az egyenlenség parázsát, hogy életök eleméből ki ne
 fogyjanak. És ez emberemlékezet óta így van nálunk; egy
 pár ember keres ürügyet s talál is rendesen, ha máshol
 nem, a papban. Így tudvalevő dolog, hogy a hires Rappa-
 portot liberalismusa miatt támadták meg; Horovitzra azt
 költötték, hogy szombaton pipázott. Löw nagyon radikális,
 Sommer pedig nagyon conservativ volt. S ha papjuk nem
 volt, volt kántorjuk, volt sakterjuk, volt tanítójuk, mind-
 megannyi tényező a machlokáhra. Igaz, hogy Korach
 utódai kevesen vannak, de jó kortesek lévén, csakhamar
 tudnak ügyöknek pártot szerezni, s ha egyszer a kedélyek
 föl vannak izgatva, a többi magától megy.

Hogy nálunk nincsen tulajdonképpen ok az ellenes-
 kedésre, legujabban kiderül abból, hogy a mi orthodoxaink
 — mint a minap helyesen megjegyezni tetszett — mind
 abban a templomban imádkoznak, melyet Löw idejé-
 ben a frigyláda közelében álló Almemar miatt Tumah-nak
 declaráltak, a nélkül, hogy ezen a templomon a legkisebb
 változás történt volna. De nemcsak most, hanem akkor is
 imádkoztak abban, mikor kántor és kor teljes ornátusban
 végezte az isteni tiszteletet. Neologjaink ellenben szintén
 ott végezik áhitatukat, noha most lengyel ritus szerint
 tartja a kántor az isteni tiszteletet

Látszik ebből, hogy itt nincsen vallási véleménykü-
 lönség, de igenis vannak korchimok; pusztítsátok ki
 ezeket s béke lesz itt Izraelben. **Ohev Sálom.**

Mária Therézia és a zsidók.

„A zsidók szenvedése, üldöztetése és pártfogói chro-
 nologiai rendben.“ Ez a czime Ellenberger H. ur érdekes
 kis röpiratának, melyben Mária Theréziáról ezeket írja:

Midőn Mária Theréziát minden oldalról megtámad-
 ták, ezeket mondá: „Én egy szegény királyné vagyok, de
 királyi szívem van.“

A sorsüldözte ember nagyon is fogékony vallásos
 befolyások iránt, tehát nem csoda, ha Mária Therézia is,
 kinek gyóntatóatyja folyton azt sugdosta, hogy háboruiban
 szerencsésebb lesz, ha a zsidókat birodalmából kiüzi, végre
 elhitte és azok ellen több rendbeli intézkedést tett. A
 királyné környezetében levő zsidógyűlölők nem nyugodtak
 addig, míg „igazságos és enyhe“ jelszava daczára, 1744.
 december 18-án következő rendeletet ki nem adta:

„Különféle fontos okoknál fogva elhatároztuk, hogy
 ezentul Csehország örökös tartományunkban zsidót meg
 nem türünk.“

De elővigyázatból, nehogy a nép a zsidókat kíván-
 dorlásuk alkalmával megrohanja és kirabolja, 6 nappal
 utóbb, 1844. december 24-én következő parancsot adta ki:

„Parancs, meg ne engedtessek, hogy egyik vagy másik zsidót, bármi ürügy alatt is, valami igazságtalanság érje.“

„Ha pedig ilyen vétséget valaki mégis elkövetne, nemcsak a bűnöst, de a község- és előljáróságot is megfenyitem, mely ezt türte.“

A vidékiek kivándorlási határideje 1744. deczember 30, a prágaiaké 1745. június 30-ra lett kitűzve.

A prágaiak könyörgésére a határidő egy hónappal meghosszabbított.

Prágából 20.630 lélek vonult ki.

A zsidók kivándorlása után érezte a nép ezen rendelet káros hatását úgy, hogy négy hónap múlva, 1745. május végével, a tartózkodás bizonytalan időre elhalasztatott, 1748. június 29. a meghosszabbítás 10 évre szállított le, miért a csehországi zsidók az első 5 évre 204.000 frttal, a másik 5 évre 205.000 frt évi adóval terheltettek.

Hogy Magyarország is megkapja a maga részét, a „családi törvény“ adatott ki, melynek értelmében minden család csak első szülött fia házasodhatott, „hogy a családok száma ne szaporittassék.“ Ez a humanismust arczon vágó törvény 1848-ig érvényben volt.

A magyarországi zsidók, hol a „zsidógyűlölet“ méregnövény gyökeret soha sem verhetett, a tévútra vezetett királynétól szinte kaptak kis emléket.

Ugyanaz nap, midőn a csehországi zsidók a végzeteljes kivándorlási törvényt kapták, 1744. deczember 18-án a megyékhez is a következő rendeletet küldötte:

„Magyarországban a zsidóság csak türt nemzetnek tekintendő. Minden egyes, kor-, nem- és álláskülönbség nélkül, úgy mint egyebütt 2 frt türelmi adót fizetni köteles, mi a megyei költségek fedezésére fordítatik, mely összeget három vagy négy hét alatt lefizetni tartoznak.“

Miután azonban Magyarországban csakis az országgyűlés beleegyezésével lesz a királyi rendelet törvénynyé, tehát több megye e rendeletet nem hajtotta végre.

Azonban ezen királyi rendelet által a zsidók separatismusa Magyarországba is átcsempészve lett, és a türelmi adó 1755-ben 30.000 frtra, 1772-ben 50.000 és 1778-ban már 80.000 frtra emeltetett.

De hála a magyarok loyaltásának és az egyes fenkölt szellemű férfiaknak ezen igazságtalanságnak csakhamar vége vettetett, azért hazánkban a zsidógyűlölő csak unicum lehet és ez — Istóczy.

I R O D A L O M.

E lap szerkesztőjétől, Zsengeri Samutól megjelentek, és szerkesztőségünkben megrendelhetők:

Confirmatióra való (בר מצוה) beszédek,	
ára	50 kr.
Héber ABC- és olvasókönyv	15 „
Hittan nép és polgári iskolai tanulók számára	50 „
Toldoth Jiszráel, bibliai chrestomatia magyar és német fordítással	50 „
Pestalozzi válog. paed. munkái füzetenkint (eddig 12 füzet jelent meg)	50 „
Az utóbbi műhöz csinos bekötési táblák is kaphatók kötetenkint	40 „

KÜLÖNFÉLÉK.

— Lapunk jelen számához utalványokat mellékelünk azok számára, kik lapunkat eddig rendesen elfogadták, de még elő nem fizették. Reméljük, hogy szivesek lesznek ezeket igénybe is venni.

— Az angolok az orosz zsidók érdekében nemcsak beszélnek, hanem tesznek is. A londoni lord mayorról e hó 2. estig több mint 19.000 font sterling = 190.000 frt folyt be az üldözöttek támogatására. Az adakozók lajstromában a következő nevek fordulnak elő: H. L. Bischoffsheim 1000, R. Raphael and Sons 1000, Korporation of London 500, Eugen de la Penha 200, Henry Lucas 200, Isaak M. Marden 100, Smith Payne and Smith 100, Balli Brothers 100, Glyn, Mills and Co. 105, Solomon Schlosz 100, Nathaniel Cohen 100 font sterlinggel stb. — Az oxfordi egyetem vice-kancellárjához intézett memorandumot a Sheldonian-színházban tartandó meeting tárgyában, melyen az egyetemek a német- és oroszországi zsidóüldözésekre vonatkozó véleményét akarják hallani, a többek között a következők irták alá: A canterbury püspök, a lord országbíró, Mister Robert Browning, Horace Davey parlamenti tag, Rev. William Rogers stb. — Manchesterben is tartottak ez ügyben meetinget. A jelen voltak erélyesen tiltakoztak az orosz zsidóüldözések ellen s erre nézve határozatot is hoztak, melyben a zsidóüldözések fölötti megvetésöknek és indignatiojuknak kifejezést adnak. Egyuttal a szerencsétlenek részére gyűjtést is indítottak meg, mely igen szép sikerrel kecsegtet. — Glasgowban szintén tartottak ez ügyben meetinget; itt is keményen kikeltek az orosz garázdálkodások miatt.

— Hazánkfia Dr. Leindorfer nordhauseni rabbitól, egy kitünő és igen hatásos szónoklat jelent meg, következő czimen: „Mózes első szónoklata.“ Az eszme igen szellemdusan van kidolgozva. Mózesnek azon rendreutasító szavait, melyeket egy héber emberhez intézett, midőn ez hitsorsosát megverte, első szónoklata- és nyilatkozatának veszi. Szónoklata végén a következőket jegyzi meg: „Israel tanítói közül legtöbben úgy a jelenben, mint a multban sohasem mulasztják el, testvéreiket hibáik miatt elítélni és nem átalották ezen Dathan és Ahiramok elbizakodás, zivódási vágy és gonosztettek által kanóczot szolgáltatni a gyűlölet lángjához, őket gonosztevők- és hitetleneket nevezik, sőt még kérdezni merik, hogy „nem elég-e, hogy a micraimbeliek ellenszenve, keblüket vaspántként szorítja, még saját vétkük is szítja a gyűlöletet?“

Ezennel tudtára adjuk t. olvasóinknak, hogy a jelen szám-tól kezdve lapunkat pénteken fogják megkapni, mivel már csütörtökön este kerül ki sajtó alól.

Szerkesztői posta.

P. J. München. Az előfizetési díjt vettük; nem mult még el szembajja, hogy becses ígérétét beválthatná?

D. M. Meiningen. Igen örülünk, hogy előfizetőink és munkatársaink sorába lépett. Köszönjük a dolgozatot; legközelebb közöljük.

E. S. H.-M.-Vásárhely. A lap rendesen expedíaltatik; tessék ezentul az ottani postahivatalnál reclamálni. A kívánt számot elküldtük másodsor is.

F. B. Nagy-Kanizsa. Megtörtént; úgy hisszük, ezentul nem lesz baj.

B. F. Veszprém. Kivánsága szerint fog a lap expedíaltatni.

W. J. Merenye. Köszönjük szives fáradságát; úgy hisszük, hogy az egész csak tévedés lesz. Kérünk fölvilágosítást, mihelyt bizonyost tud.

B. J. Orosháza. A „Beth-El“ szerzője, ki lapunknak is munkatársas, szivesebben adná ki munkáját magyar, mint német nyelven; de nálunk csak az oly vállalat boldogulhat némiképen, melyre nézve a külföld támogatását is remélheti az ember. Ha valaki kellő számú előfizetőt biztosít neki, azonnal kiadja magyar nyelven is.

R. S. Kaposvár. Csakis ily alakban közölhattuk. Fogadja szives köszönetünket. Kérünk mást is.

R. J. Tamási. Hol az ígérét?

A. M. Sz.-Fehérvár. Hol a két előfizető?